

ფარული სასოკადობის დაარსების
მიხედვით

წ. ჭიჭინაძისა

ფასი 2 მან.

თბილისი

სტამბა „განათლება“ დ. ლ. ჰიტნაფასი, გრაფის ქ. № 10.

1919 წ.

ფარული სასოკადოების დაარსების
მიხედვები

ზ. ჭიჭინაძისა

ფასი 2 მან.

44 225

თბილისი

სტამბა „განათლება“ დ. ლ. პიტნაძისი, გრაფის ქ. № 10.

1919 წ.

ფარული საზოგადოება და მისი ღაერსების მიზანები.

„ფარული საზოგადოება“-ს აქვს მეტად საინტერესო ისტორია. საყურადღებოა იგი ჩვენთვის ბევრის მხრით. ამიტომ საჭიროა ვიცოდეთ ის გარემოება და პირობებიც თუ ეს დიადი და მასთან მეტად ძნელი საქმე რამ წარმოშობა ქართველებში, რა გახდა ამის მიზეზი, რომ ქართველებმა ასეთი საქმის განზრახვა და შესრულება გაბედეს. როცა ეს გვეცოდინება, მაშინ „ფარული საზოგადოების“ მოღვაწეთა პირებს უფრო უკეთ დავათვასებთ, ამიტომ მოგვყაის ამის მიზეზები აქსულ მოკლედ და მარტივად.

საქართველო რუსეთის იმპერიის მფარველობის ქვეშ შევიდა 1783 წ. ამისთვის ორსავ სახემწიფოსგან ტრაქტატიც დაიწერა. რუსებმა ქართველებს კარგი პირობა მისცეს, მაგრამ პირობის მიცემის შემდეგ, რუსებმა პირობა მალე დაარღვიეს და ამით ქართველნი დარჩენ მოტყუებულნი. ასეთი მოტყუილება რუსებმა ქართველებს არც შემდეგ აკმარეს: ამათ ისურვეს ქართველი ერის და საქართველოს სრულიად დამარხვა, ქართველი ერის ხელში ჩაგდება. 1801 წ. ესეც მოახრხეს. ამ დროსაც რუსები ქართველებს ჰპირდებოდნენ ბევრ სიკეთეს, მაგრამ ახლაც ქართველნი მოტყუებულნი დარჩენ რუსთაგან,

ამ მოტყუილებისთვის რუსეთის მთავრობა ძლიერ კარგათ მოემზადა, ამისათვის მათ ქართველთაგან შინად გამცემნი და მოღალატენიც იშოვნებს, რომელნიც ასწავლიდენ რუსებს ყველა ოსტატობას, თუ ქართველნი საიღამ როგორ უფრო ადვილად მოტყუვდებოდნენ. ასეთი იყო გარსევან ჭავჭავაძე. უამისობა

რუსთაგან არც შეიძლებოდა. რადგანაც, რავდენათაც ქათველთ შორის შეერთების მომხრე და მონატრული იყვნენ, იყვნენ მოწინააღმდეგენიც, რომელნიც რუსთა ერთობას დიდათ ეკრძალებოდნენ. ასეთი იყო სოლომონ ლეონიძე. მოლაღატეების რიცხვიც დიდი იყო და უმეტესათ კი რუსთაგან შესყიდულნი ჩინებით, ფულით და შიშით. მასთან სოლომონ ლეონიძის მომხრეთა რიცხვიც არ იყო მცირე. მაინც ბოროტმა სძლია კეთილს, ბოროტმა გაიტანა თავისი ალო და საქართველო ჩაუარდა რუსეთს ხელში მონად ისეთ დროს, როცა დამონებულიც-კი უნდნა განთავისუფლებულიყო.

ეს დრო და ხანა არის მე-19-საუკ. დამდეგი, როცა ევროპაში დამონებულებს ანთავისუფლებდნენ. ამ მონებასაც ჰყვანდა ქართველთაგან წინად მგრძნობელნი და მყვედრებელნი, მაგრამ გამგონი აღარავინ იყო. ასეთ მგრძნობიერ პირთაგანად ითვლება იმ დროის თფილისის კათოლიკეთა პატრი ნიკოლა, ჯერედ რუსებს საქართველო ხელში ჩაგდებული არ ჰქონდათ, რომ ერთ დროს, საქართველოში რუსის ჯარი შემოვიდა. ამათ მეფე გიორგისთვის დახმარება უნდა მიეცათ „ნიახურის ომისთვის“.

ამ რუსის ჯარის თბილისში შემოსვლის დროს, საბურთალოზედ მეფე გიორგი მიეგება მთელი თავის მოწინავე კაცებით. ამათშივე იყო პატრი ნიკოლა. რუსის ჯარმა მეფე გიორგის დანახვის დროს, ჯერეთ ბარაბანი დჰკრა და მერე მუსიკა დაუკრა. მეფე გაიმხიარულდა და ფრანგის პატრს მიმართა ასეთი სიტყვით:

—პატრო, იმედია, დღეის შემდეგ, რუსის ჯარის დახმარებით, ჩვენ მტრები ველარას გვიზამენ. პატრმა მოისმინა მეფის სიტყვა და მწუხარებით მიუგო:

—ბატონო მეფეო, ბარაბანი დაჰკრეს, საქართველო იმარხება.

ნუ იზამთ, თორემ მერე სანანური გავიხდებით, რუსნი შემოვლენ მამაშვილურად და მერე გადიქცევინ მამინაცვლად. თქვენს ხალხს დაადებენ დიდ ხარჯს, ხალხი ამის გადახდას ვერ შესძლებს და მერე ამ გადასახადისათვის მათი მამულები გაიწყიდება ბარაბანის დაკვრით. ქართველი ერის ცხოვრება ისე მოეწყობა, რომ მათ მკვდრებსაც მუსიკით დაუწებენ დამარხვას.

პატრის ასეთმა სიტყვამ მეფე გიორგი დიდათ შეაწუხა. მერე მეფემ პასუხი მისცა პატრს:

—პატრო, რა ვქნათ, რომ სხვა გზა არა გვაქვს. მეტი საშველი არ არის; ეს საქმე უნდა შესრულდეს, —საქართველო რუსეთს უნდა შეუერთო.

ამ საუბრის ორი წლის შემდეგ ეს საქმეც მოხა 1801 წ. საქართველო რუსეთს ჩაუვარდა ხელში მონად.

ამ ჩაბარებისათვის ლოცულობდენ სომხის ვაჟრები, მოქალაქენი და ბევრიც სხვანი, ყველას უხაროდა, ყველა კანონად სთფლიდა რუსთა შემოსვლას საქართველოში, მაგრამ ბოლოს საქმე სხვანაირად დატრიალდა. ორი წელიწადი მართლაც რუსები ქართველებს ცოტა კეთილად ეპყრობოდნენ, ცხოვრებას არ უჭირებდენ, მაგრამ ეს მალე მოსპეს. შესრულდა პატრის სიტყვა, —რუსთა მამაშვილობა მამინაცვლად გადაიქცა და რუსეთი ქართველი ერის შემაწუხებლად და მღვენელათ შეიქმნა.

რუსებმა რო ნახეს თვალით და გაიცინეს ქართველი ერის ოჯახის ძლიერება და ავ-კარგიანობა, მაშინვე დაიწყეს თავისებურად მოწესრიგება. ყველა ეს მოწესრიგები იყო ქართველი ერის დაქვეითება, დაჩაგვრა, ქართველი ოჯახის მოსპობა, თითქმის საქართველოს ერის განადგურება; მათი ხსენების გაქრობა, ქართველის გარუსება, ქართული ენის მოსპობა და მის საშუალებით საქართველოს რუსეთთან გაერთიანება. ამის შესრულებას შეუდგნენ იმ ხანიდამ, როცაკი მათ შესძლეს ეს

და მოახერხეს. რუსებმა თვისის ბოროტებით მალე გამოიწვიეს ქართველებში წინაღმდეგობის აღორძინება. და რუსთაგან საქართველოს განთავსუფლების აზრი. აი ესეც ამათი ბოროტებანი, რაც შეიძლება მოკლეთ: რუსებმა საქართველოში შემოსვლის უმაღლვე დაამდაბლეს ქართველი ერი და დაუწყეს გმობა. ყველგან საქართველოში მოსპეს ქართული ენა და ამ ენით საქმეების გარჩევა და კამათი. მათ-კი პირობა ჰქონდათ, რომ ეს არ უნდა ექმნათ. მოსპეს ქართული სასწავლებელი და მის მაგიერ დაარსეს რუსული საშხედრო სკოლები და კაზარმები.

ქართველ თავად-აზნაურობას და მათ ყმათა ერთობას შურჩანის თვალთ შეხდეს. ამიტომ თავად აზნაურთა და მათ ყმა გლეხთა შორის დაამკვიდრეს განხეთქილება, მტრობა და ერთმანეთის სიძულვილი. შეიშურეს თავადის შვილების დიდი გვარის და დიდი მამულ დედულის პატრონობა და ისურვეს ამათი გალატაება. გლეხებს აპყარეს ის პატივის ცემა, რაც მათ აქვდათ საქართველოს მეფეების დროს, ამიტომაც ამათ გარყვნეს მთელი თავად-აზნაურობა. ასწავლეს ყველა ნაირი სივერაგე. თავად-აზნაურნი თამაშობაში აგებდნენ მამულებს, ყმებს, ერთმა ცოლიცკი წააგო. თბილისში რუსებმა დახსნეს საკახპოები, კაბაკები, ტრახტირები, მიკიტნის დუქნები და სხვაც ასეთი საყომარბაზო სახელები. სიარულს მიეჩვია ქართველი ერი, ქეიფებს, ლხინებს და ამისათვის ყველაფერის, თვით უძრავ მამულების, დაგირავებას და გასყიდვისაც მიჰყო ხელი. ასეთის ოსტატური მტრობით დაეცა ქართველი კაცის აყვავებული ოჯახი და გაწრიოკვდა, დაეცა თავად-აზნაურობა: არისტოკრატიული თავადის შვილობა, შეძლებული სოფლის გლეხის ოჯახის შვილები და თვით ქართველი მოქალაქენიც. ყველა ამათ გაქრობას ხელს უწყობდა რუსეთის მთავრობა. რუსები სიხარულს იყვენ მიცემულნი. ამ სახით არ აღსრულდა რუსე-

თის პირობის სიკეთენი. რუსების მთავრობის ბოროტება მარტოთ ამითი არ გათავდა; აქ ბევრი კიდევ სხვა არის მოსათვლელი, ხოლო ყველას ვერ მოვსთვლით.

1801 წ. შემდეგ რაკი რუსებმა საქართველო ხელში ჩაიგდეს მის შემდეგ ქართველი ბატონიშვილები სულ რუსეთში გადაასახლეს, მათ იქ მისცეს ცოტა დახმარება და სუყველა მასთან გარყვნეს, გაალოთეს, გააბოზეს. ამერ-იმერეთის ბაგრატიონის რიცხვი 100 კომლზედ მეტი იყო, სულ მოსპეს უცოლ-შვილოთ. რუსებმა ეს მიტომ ქმნეს, რომ ამათი ეშინოდათ, მამრობითი სქესი არ გამრავლდეს და მერე საქართველოზე დავა არ აგვიტეხონ, ბევრი ამათგან ჩუმათ მოკლეს, ზოგი მოწამლეს, აგრეთვე უყვეს თბილისში მცხოვრებ ალექსანდრე ბატონიშვილს ირაკლის. ამის ერთი ვაჟიშვილი ძიძამ შესყიდვით ბალკონი-დამ ჩააგდო და ბავშვი ამით მოკვდა 1880 წ.

რუსის მთავრობამ ქართველებს დაუხსნა ისეთი ფულის სასესხებელი კასები და მერე პრიკაზი, საიდანაც ქართველები ადვილათ ისესხებდნენ ფულებს და უვალო კაცნი ვალიანედებოდნენ. ამისთანა შანქანებით დავალიანდა მთელი ქართველი ერი და მერე ასე დავალიანებით დაირღვა ქართველი კაცის აყვავებული ოჯახი, მამულები და ყოველივე სულ დაისყიდა ვალებში.

რუსის მთავარ-მართებული მიხ. ვარანცოვი, რომელიც საქართველოში ჩამოვიდა 1846 წ. იყო მეტათ მოხერხებული მტერი ქართველი ერისა. ამან ქართველებს თავი შეაყვარა, 1851 წ. ამის თაოსნობით გ. ერისთავმა ქართული თეატრი დაარსა თბილისში. 1852 წ. ამისივე დახმარებით გამოიცა ჟურ. „ცისკარი“, დაარსა სკოლები და ყველა ამებთან გახსნა მამულების დასაგირავებელი პრიკაზიც, სადაც ქართველ თავად-აზნაურებმა იწყეს თავიანთ უზარ-მაზარ მამულების დაგირავება,

მერე ამ „პრიკაზის“ ვალში ეს მამულები სულ ხურმის ფასად იყიდებოდა. ვორონცოვმა ქართველებში ისე გაიკეთა სახელი. ვითომც იგი ქართველი ერის გულშემტკივარი იყო, ის კი არა, იგი იყო ჩუმი მტერი და ისეთი ბოროტი, რომლის მსგავსი ნაკლებად მოიძებნებოდა თვით აშკარად ბოროტად ცნობილთა რუსთა შორისაც.

ყველა ეს ჩვენი მტრობა ქართველებმა კარგათ იგრძნეს. ეს გრძნობა მათ გულზე სიპი ქვასავით დააწვა. ყველა მათგანი შევიდა მის ძიებაში, რომ რუსეთმა დაპირება ვერ შეასრულა, ქართველებს დახმარების მაგიერ დაცემა, დანგრევა და განადგურება უწყო.

გულდათუთქულნი, დავალიანებულნი და დაჩაგრულნი ქართველნი სწყევლიდნენ რუსების შემოსვლას, საქართველოს დაკავშირება რუსეთის იმპერიასთან მათ შერაცხეს ქართველი კაცის ოჯახის დამხობად.

ქართველნი ხშირად მოიგონებდნენ ხოლმე სოლომონ ლეონიძის ბრძნულს დარიგებას, და ნამეტურ პატრი ნიკოლას სიტყვებს: „ბარაბანი დაჰკრეს, საქართველო იმარხებაო.“

კიდევ უფრო მეტად იგონებდნენ იმ სიტყვებს, რომ თქვენი მამულები ვალში გაიყიდებაო. თბილისში როცა გაზეთები არ იქმდებოდა, როცა დავალიანებულთა მამულები უნდა გასყიდულიყო, თბილისის ქუჩებზე ორი ჯარის კაცი ჩამოივლიდა ბარაბანის დაკვრით, ეს იმასი ნიშანი იყო: ამა და ამ ალაგას „ტორგია“ და მამულები ისყიდებაო. ხშირად აქ რუსების და სომხის ვალში ქართველთ მემამულეთ ყმებიც ისყიდებოდა. დღითი-დღე რაც დრო მიდიოდა, მით ქართველი კაცის ოჯახი და მთელი საქართველოც მეტად უწყალოდ ეცმოდა, ყველაფერი მცირდებოდა, ისპობოდა.

ეს უბედური, ეს ცეცხლწაკიდებული გარემოება, ქართვე-

ლი კაცის ოჯახისა, ზოგიერთ ქართველთ 1820 წლებიდან უკვე კარგათ შეიგნეს, მიეცნენ ღუმილს, წუხარებას და აქეთ იქით გოდებით ლაპარაკას: რაც დრო მიდის სიქართველოში ქართველი კაცის ოჯახი უფრო და უფრო ეცემა, ბოლოს იქამდე მავალთ, რომ რუსების ხელში სულაც მოვისპობითო.

ასეთ უკმაყოფილო პირთა რიცხვი დღითი დღე მატულობდა. ყველა ეს ხდებოდა მისის წყალობით, რომ ქართველთა შეილები აღზრდის საქმე რუსების სალდათების კალაპოტში მოთავსდა, ქართველნი განათლებას ვეღერ იღებდენ, განათლების ანუ სწავლის მაგიერ იგინი რუსულ კაზარმებში სწავლობდენ კარტის თამაშს, ტრახტინებში ბილიარდის თამაშს, ლოთობას და სხ. ამისთვის აღებულ ვალებით იღუპებოდენ.

ამ გარემოებამ ქართველებს თვალები გამოუფშვნიტა, ქართველები სერიოზულად მიეცნენ ამის მოსაზრება-გარკვევას. და 1824 წ. წემდეგ მიეცნენ ფიქრს. თუ ამ მდგომარეობიდან როგორ ეხსნათ თავი. ასეთი პირები აღმოჩნდნენ, როგორც თავად-აზნაურებში, ისევე მოქალაქებში, სამღვდლო პირებში, გლეხებში და ქართველ ბერებშიაც, რასაც შემდეგ მოგიტხრობთ,

ქართველებში თითოულათ ყველა გძრნობდა საქართველოს დაქცევას 1802 წლიდამ, ხოლო მის გამოიქმას ვერავინ ახერხებდა, ხმის ამოდებას. ყველა ქართველმა-კი შეიგნო, რომ ქართველნი ჯერ ეკატერინე იმპერატრიცამ მოატყუა, როცა ამაჲ 1783 წ. ერეკლე მეფეს ტრაკტაკი დაუწარა და ეს პირობა-კი მან სულ არ შეასრულა. ასევე მოხდა შემდეგაც: ქართველნი მოტყუებულნი იქმნენ როგორც პავლე იმპერატორისაგან, ისევე ალექსანდრე იმპერატორისაგანაც 1081 წ.

რაც ხანი გადიოდა, მით ქართველებში რუსეთის მთავრობის ბოროტებას საპასუხო შემეცნება უფრო და უფრო ფართოდებოდა. ამ გარემოებამ და სამართლიერმა პირობებმა 1824

წლამდის უკვე იპოვნეს თავისი დიდი პატივის მცემლები, ერთგულად ყურადღების მიმპყრობ და თავდადებული მამულის შვილნი, რომელთაც რუსეთის მთავრობის სივერაგე აღარ დასთმის და გადასწყვიტეს ან „ხო„ და ან არაო: თუ ქართველნი ვართ, ვიყოთ ისეთ ცხოვრებით, როგორც 1801 წლამდის ვიყავით, თუ არა და ასე ყოფნა ჩვენ არ გვინდაო.

ამის გამოსახვა პირველად პეტერბურგში მოხდა პატონი-შვილთა შორის, ბერის ივ. ხელაშვილის მეთაურობით 1820 წ. ეს გამოცხადი, 1824 წლადე დარჩა საიდუმლოთ, ხოლო უკანასკნელ ამ გამოცხადის ერთგული მონა გახდა ფილ. კიკინაძე, ბერი, რომელიც დიდი მოტრფიალე იყო ივანე ხელაშვილისა და მასთანავე გაჩნდენ სხვანიც და ყველაზედ უმთავრესათ-კი სოლომონ დოდაშვილი, ნათესავი ივანე ხელაშვილისა, პირველი იმ ქართველთაგანი, რომელიც საქართველოდან რუსეთის უმაღლეს სასწავლებელში, უნივერსიტეტში, პირველად წავიდა მოწაფეთ. სოლომონ დოდაშვილს უნივერსიტეტში შესვლისთვის დიდათ დაეხმარა ივანე ხელაშვილი.

სოლომონ დოდაშვილი რამდენსაჲე ხანს ამ ბერთანაც სცხოვრებდა. უნივერსიტეტში სწავლა დაამთავრა 1827 წ. ივ. ხელაშვილის რჩევით. მან რუსის ქალი შეირთო და საქართველოში დაბრუნდა ცოლით 1827 წ. უნდა ითქვას და ამას „კავკასიის აქტებიც“ ამტკიცებს, რომ 1832 წ. „საქართველოს განთავისუფლების“ პარტიის მეთაურთაგანი, თითქმის პირველი პირი სოლომონ დოდაშვილი ყოფილა, თითქმის ამას დაუარებია ეს პარტია, ამას შეუქნია მებრძოლო გმირები და ყოველივე თურმე სულ ამ სოლომონ დოდაშვილის ნამოქმედარს შეადგენს. ეხლა ჩვენ შეუდგეთ ამ პირის ცხოვრების სადათ, მოკლეთ აღწერას და ამასთანავე მის სხვა ამხანაგებისა და

პარტიის წევრთაც, რომელთაც ამ საქმეში მონაწილეობა მიიღეს.

ივ. ხელაშვილი დაიბადა 1775 წ. პირველდაწყებითი სწავლა მიიღო თავიანთ სოფლის მღვდელთან, მერე თელავის სემენარიაში. 1795 წ. ეს სემენარია რომ დაიკეტა, ი. ხელაშვილი თბილისს ჩამოვიდა, სადაც იმ დროს ცხოვრობდა თელავის სემენარიის რექტორად ყოფილა დავით მესხიევი.

ივ. ხელაშვილი დავით რექტორთან იწრთვნებოდა, ამ რექტორის დახმარებით გაეცნო იმ დროის ყველა ბატონიშვილებს, მეფე ერეკლესაც კი, ანტონ კათალიკოსს და სხვას. იგი ყველას წინაშე იქმნა ცნობილი, როგორც ნიჭიერი ყმაწვილი კაცი. ამიტომ ამას ბატონიშვილებიც ეხმარებოდნენ ნივთიერად.

1801 წ. დამდგეს საქართველო რუსეთს შეუერთდა, 1802 წ. ქართველთ ბატონიშვილებს რუსეთში უწყეს გადასახლება. ეს საქმე ივ. ხელაშვილს არ მოსწონდა. ბატონიშვილების გადასახლების შემდეგ იგი დაუახლოვდა ანტონ კათალიკოსს 1807 წ. ანტონ კათალიკოსმა მას ჩოხა უკუერთხა, ბერად შემოსა. მციერ ხანს შემდეგ ივ. ხელაშვილი თვის მფარველ ბატონიშვილებთან, მოსკოვს წავიდა, ბევრის წვალეების და ფეხით მგზავრობის შემდეგ, მან 1808 წ. მიადწია თავის მფარველ ბატონეამდის, მოსკოვს, მალე მოახერსა ისიც, რომ იგი მოსკოვის აკადემიაში შევიდა მოწაფეთ—1809 წ. ამ დროს მან რუსული კარგათ იცოდა, თელავის სემენარიაში რუსულ ენას კარგად ასწავლიდნენ თურმე.

აკადემიაში სწავლა დაამთავრა 1812 წ. აქ მის ცხოვრებას ხელი შეუშალა ნაპოლეონის ომებმა, ამიტომ იგი თვის მფარველ ბატონიშვილებთან ერთად 3 ტერბურგს გადასახლდა. დაიწყო ქართული ძველი და ახალი წიგნების კითხვა, საქართველოს ისტორიის შესწავლა და სხვა. სხვათა შორის აქ ამ

დროს მან დასწერა წიგნები „კალმასობა“, რომელიც მერე ივ. ბატონიშვილმა მიითვისა, და „რონინი“.

ივანე ხელაშვილს ყველაზე უფრო აინტერესებდა, თუ საქართველოს სამეფოს როგორ მოელო ბოლო; ეს ქვეყანა და ხალხი რუსებმა როგორ ჩაიგდეს ხელში. ამისთვის იგი დღე და ღამ კითხულობდა სხვა და სხვა წიგნებს, სამეფო ბარათებს და სხვებს, ყველაზე მეტი კი მისთვის ის გარემოე იყო საინტერესო, რომ საქართველოს შესახებ, ნამეტურ შეერთების გამო ზეპირის ამბებით მოუთხრობდნენ, მას ბატონიშვილები, რაც ერთობ დიდს გავლენას სტოვებდა მასზე.

ბატონიშვილები წყევლით იგონებდნენ შეერთების ხანას და ამ შერთების მომხერხებელი გარ. ჭავჭავაძესაც სასტიკათ კიცხავდნენ; ესენი თავიანთ ცხოვრებას და საქართველოდგან გადასახლებას თითქმის ცრემლით მოიგონებდნენ, ამ გარემოებით ი. ხელაშვილი დიდი უმადური გახდა რუსეთის მთავრობის: საქრისტიანო იმპერიამ რათ გააუქმა საქართველოს სამეფოვო!

ივ. ხელაშვილი თითქმის მუდამ დღე დაიარებოდა ბატონიშვილებთან და საუბარს მართავდა საქართველოს შესახებ, ხან თითონაც მართავდა კრებებს თავის სახლში და აქჰქონდა სჯა-ბაასი მის შესახებ, თუ საქართველოს სამეფო 1800 წ. ბოლოს რა მოტყუებით ჩაუვარდა რუსეთის იმპერიას ხელში; მისი საგონებელი გახდა მარტო საქართველო და ამიტომაც ივ. ხელაშვილი მიეცა ფიქრებს, თუ საქართველოსთვის როგორ ეშველნა და ქართველ ბატონიშვილებს რუსეთის ტყვეობისგან თავი როგორ ეხსნათ.

ივ. ხელაშვილმა თავისი აზრი სხვა ბატონიშვილებსაც უამბო, ყველამ სიამოვნებით მოისმინა მისი განზრახვა და მოილაპარაკეს იმაზე, თუ საქართველოს როგორ ეხსნა თავი რუ-

სეთის მონობისგან. ამ საქმის განხორციელება მოითხოვდა დიდს თაჯ-დარიგს, დიდს სამზადის და საქმის მოწყობას, ამიტომაც ი. ხელაშვილმა თავის ამხანაგთ შორის განიძრახა, „ფარულს საზოგადოების“ დაარსება, ამისთვის მან შესაფერი წესდებაც დასწერა და 18 მაისს 1822 წ. ბატონიშვილებსაც გააცნო ეს წესდება. ეს ის წესდებაა, რომელზედაც შემდეგ აღორძინდა „ფარული საზოგადოება“ და რომელიც განცემულ იქმნა 1832 წ. ეს ფარული საზოგადოება თფილისში დაუარსებია სოლ. დოდაშვილს 1829 წ.

II

საქართველოს სამეფოს მოშლის და დაპყრობის სურვილი რუსეთში პირველათ პეტრე დიდს აღეძრა, ამიტომაც მან საშინელის ბოროტებით მოატყუილა ვახტანგ VI. ამ სვავის წყალობით ქართველობას მოაკლდა 5000 კაცი რუსეთში გადასახლებით, 10 ათასი კაცი მტერთან ბრძოლაში, ამის გარდა რუსეთში გადასახლებულ ქართველებმა თან წაიღეს 60 ურემი ძველი ნივთები: ოქრო, ვერცხლი, ქართული ძველი წიგნები და სხვაც ბევრი ასეთი.

ეს ბოროტება მაინც არ აკმარეს ქართველებს და პეტრე დიდის შემდეგ ელისაბედ იმპერატრიცამ მოატყუილა თეიმურაზ II და 1761 წ. ეს მეფე რუსეთში მიიწვია, რამაც საქართველოს სასტიკათ აუშალა ოსმალ სპარსელები.

საქართველოს სამეფოს მოშლის საქმეს ყველაზედ კარგათ კბილები ჩასჭიდა ეკატერინე მეორემ, ეს ჯერ ერეკლე მეფეს დაუეგობრდა და მის მერე მიეცა მის ფიქრებს, თუ საქართველო როგორ ჩაეგდო ხელში. მას საქართველოს შინათ გამცემ მტრებმა ამცნეს, რომ ვიდრე თქვენ მეფე ერეკლეს ქართულს მხედრობას არ გაუწყვეტთ და სამხედრო ძალას არ მოუსპობთ, მანამ საქართველოს ხელში ვერ ჩაიგდებთო.

ამიტომაც მან თავს იღვა ბოროტება და დაუწყო მეფე ერეკლეს მოტყუილებით დაღუპვა.

ამიტომ ეკატერინემ, მეფე ერეკლეს კარზედ მოსატყუებლათ გამოგზავნა თავის გენერალი ტოტლებენი, რომელმაც მეფე ერეკლე მოატყუილა, ოსმალებზე აშალა და ასპინძასთან ომიც მოხდა, რასაც ქართველნი „ასპინძის ომს უწოდებენ“ ამ ომში ქართველთ დიდი ხალხის რიცხვი გაუწყდათ. მაგრამ მაინც ეკატერინემ წადილი ვერ შეისრულა, მეფე ერეკლეს საქართველო ვერ დასცინცლა.

ამის შემდეგ, მანვე მეფე ერეკლეს ბოღბის სათქმელათ და მასზედ, რომ თქვენის წყენის და მოტყუილებისათვის, მე ტოტლებენი გავკიცხე თა დავსაჯეო, გერმანელი აკადემიკი ანტონ ლულდენშტეტი გამოუგზავნა. მცირე ხანს შემდეგ ეკატერინემ კვალათ დაიწყო ბოროტები მოქმედებათ.

მეფე ერეკლეს მალე გამოუგზავნა ახლა თავის ერთი სხვა გენერალი, გვარათ ლვოვი, რომელმაც თავს იღვა მეფე ერეკლეს მოტყუილება და ამით ქართველი ჯარის მოსპობა, მაგრამ ვერც მან მოაწყო ეს ბოროტება. თუმცა ქართლის მეფე იმერეთის მეფეს სასტიკათ გადაჰკიდა, იგი თბილისიდან იმერეთში გაემგზავრა და იქ დაიწყო მოქმედება ბოროტათ, რომ რაკი ერეკლე მეფე ვერ მოვატყუილეთ, ეხლა იქმნება სოლომონი მაინც ჩავივდლოთ ხელშიო.

მცირე ხანს შემდეგ მან ქართველებს ახლა სხვა მტერი გამოუგზავნა მოსატყუებლათ, ეს იყო გენერალი სუხოტინი.

გენერალ სუხოტინიც იმავე პოლიტიკით მოვიდა საქართველოში, როგორც ტოტლებენი და ლვოვი, მაგრამ ვერც ამან გააწყო რამე, მეფე ერეკლე ვირ აიყოლია, საქართველო ვერ დასცინცლა მიტომ ეს ბოროტი იმერეთში წავიდა და ფიქრობდა სოლომონ მეფის მოტყუილებას იქ, მართლაც მან მოახერხა და

საწადელს მისწვდა. გონიერი სოლომონი მოხიბლა, აიყოლია. 30 ათასი იმერეთის ჯარი დასტყუა და პირობა მისცა მეფეს, რომ მე თქვენი და რუსის ჯარით ფოთში ოსმალებს დავამარცხებ და განვდევნიო. მეფეც ენდო მას, ჯარი მისცა, სუხოტინი წავიდა ფოთში და იმერეთის ჯარი სულ ვასწყვიტა და ვერც ოსმალები განდევნა. მერე რუსის ჯარით უკან დაბრუნდა და ამგვარათ იმერეთის მეფეს გაუწყვიტა 30 ათასი ჯარის კაცი, მერე თვითაც რუსეთში გაიპარა ჩუმათ. ეკატერინეს მაინც ვერც ახლა ეშველა რამე, ვერც ერეკლე მეფე ჩაიგდო ხელში და ვერც სოლომონ იმერთა მეფე.

ამის შემდეგ მოხდა მხოლოდ ის, რომ 1783 წ. მთელი საქართველო რუსეთის იმპერიის მფარველობის ქვეშ შევიდა, ეს იყო ეკატერინეს დამამშვიდებელი ნაბიჯი, ამან იფიქრა: დღეს ეს იყო, მერე სხვა იქნებაო. მას მოთმინება აღარ მიეცა და რამდენიმე ხნის შემდეგ, ერეკლე და სოლომონ მეფის მოსატყუებლათ გამოგზავნა გენერალ ბურნაშევი.

ეს ბოროტი გენერალი ერეკლე მეფის წინაშე დატრიალდა, ერეკლე აიყოლია და 32 ათასი კაცი დასტყუა, ამ ჯარს მეფემ თან გააყოლა 8000 ურემი თავის ხარ-კამეჩით და სურსათით, გენერალმა ეს ქართველნი ბაბახანის ბრძოლაში, განჯაში გაწყვიტა. მაინც ვერც ამის შემდეგ მოხდა ის, რაც ეკატერინეს სურდა-არც ერეკლემ და არც სოლომონ მეფემ ეკატერინეს შეერთება არ სთხოვეს.

ამის შემდეგ ეკატერინემ თვისი პოლიტიკა შესცვალა და ახლა იგი სულ სხვა გზას დაადგა. ამ ბოროტებაში დიდს დახმარებას და გეგმას აძლევდა გენერალი პატიომკინი. ამასაც მოგახსენებთ მოკლეთ: რაკი პირდაპირის მოტყუილებით არ იქმნა და საქართველო ვერ დაიმორჩილეს, ახლა მათ აი რა ხერხს მიმართეს ლინიაზედ მყოფის ღენჯრალ დუდოვიჩის და

პატიომკინის ოსტატობით მოახერხეს და მოაწყეს ის, რომ მეფე ერეკლეს აუტეხეს და შემოუსიეს სპარსეთის დესპოტი ალა მახმად ხანი.

ალა მახმად ხანს მისცეს დიდი დახმარება ზარბაზნებით თოფებით და 1795 წელს ეს მტერი ქურდულათ შემოესია საქართველოს.

ამ დროს საქართველო რუსეთის მფარველობის ქვეშ იყო შესული, რუსნი ვალდებულნი იყვნენ, რომ ქართველებს ჯარით დახმარებოდნენ.

მეფე ერეკლემ ეკატერინეს დახმარებისთვის მიმართა, შეეცა სთხოვა ჯარით, ეკატერინესაგანაც პირობა მოუვიდა, მაგრამ მოატყუილეს, ლუდოვიჩმა იყალბა და ჯარი დააგვიანა, არ მოაშველა, მტერს ხელი არ შეუშალა თფილისის აკლებასა და დამხობაში.

ამ გვარათ, 1795 წ. რომანოვების ბოროტის პოლიტიკის წყალობით თბილისი იქმნა მოსპობილი და აოხრებული ისე, რომ 120 ათას მცხოვრე თაგან დბილისს შერჩა მხოლოდ 70 ათასი სული. ეს რიცხვი გამოსჩნდა თბილისში 1796 წ. ეკატერინეს იმედი ჰქონდა, რომ რაკი სპაოსელებს ავაკლებინებთ საქართველოს, მის შემდეგ იგი ჩვენ ულაპარაკოთ შემოგვიერთდებო. მაგრამ არ იქმნა, მოლოდინი ვერ შეუსრულდათ.

ამ დროს ლუდოვიჩმა არჩია შემდეგი ეშმაკობა:

საქართველოს მეფეს ეხლა ჯარი აღმრ ჰყავს. შახი თუ ეხლა საქართველოს მეორეთ დაეცა, ეხლა კი ისეც დაქცეულ საქართველოს ისე აიკლიებს, რომ მას შემდეგ ქართველებს მეტი გზა არ ექნებათ, ჩვენ შემოგვიერთდებიანო. ეს გეგმა ყველას მოეწონა და იგინი მალე შეუდგენ საქმის შესრულებას, მალე ალა მახმად ხანი ნახეს, მისცეს დიდი დახმარება,

წინეთ, ანუ 1795 წ., თუ მტერი 300 ათასი კაცით მოვიდა, ეხლა იგი მოდიოდა 600 ათასი კაცით.

მართლაც, ყეინი 1795 წ. დიდის სამხადისით წამოვიდა საქართველოს ასაკლებათ. მტერმა თავის ჯარით შუშამდისინ მოაღწია, აქ დაიბანაკა, აქ ადგენდა საქართველოს ასაკლებ გეგმას, თუ როგორ უნდა შემოსეოდა და აეკლო ყველაფერი. მაგრამ ამას მან ველარ მიაღწია, რადგანაც შუშაში იგი თავის მსახურთაგან მოკლულ იქმნა ერთ ღამეს, მკელელი იყო ერთი ქართველი, მცხეთელი ანდრია, თათრობაში სადიხა და მეორე ბიჭი—ლეკი.

ყეინის მოკვლით საქართველოს ასცდა თავის უბედურება. მტრის ჯარი დაიშალა და უკან გაბრუნდა.

ამ მეორეთ შეშოსევის ამბავს ვრცლათ არ ვწერ, აქედან ერთი წერილი გაზეთ „ჯარის კაცში“ დაიბეჭდა და მეორე წერილი კი დარჩა დაუბეჭდავი დღემდე იმავე რედაქციაში. ამის შემდეგ ეკატერინეც მალე მოკვდა. მერე რუსეთის ახალმა სვავმა პავლემ საქართველოსადმი პოლიტიკა შესცვალა.

მალე მათ იშოვნეს მოხერხებული კაცები, რომელნიც ქართველებს კარგად იცნობდენ. ამ კაცებმა იშოვნეს ქართველებში ქართველთა შინათ გამცემი მტრები. მათ ესენი შეისყიდეს ფულით. ესენი იყვნენ გარსევან ჭავჭავაძე, გიორგი ავალოვი და ელ. ფალავანდოვი. ამათის შესყიდვით და დახმარებით მოახერხეს და დაიმეგობრეს თვით მეფე გიორგი, მერე ამ შესყიდულ სამმა ქართველებმა შეისყიდეს კიდევ 12 სხვა ქართველნი „ფიცის კაცნი“ და მხოლოდ ამათის დახმარებით და ბოროტებით საქართველო ხელში ჩაიგდეს 1801 წელს მეფე გიორგის უნიჭობით.

ამის შემდეგ რუსის ბიუროკრატები მიესივნენ ქართველებს და ყოველი მხრიდან დაუწყეს მოსპობა და გადაგვარება.

947.922

5 551